องค์กรสตรีเกาหลีใต้กับการเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศและการยกเลิกกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัว[1]

Women's Organizations and the Movement for Gender Equality and the Abolition of the Head-of-family System in South Korea

ศิริพร ดาบเพชร [2]

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ความไม่เท่าเทียมทางเพศและการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในเกาหลีใต้ ทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ปีงบประมาณ 2564 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2 รองศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
sdabphet@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ
องค์กรสตรีเกาหลีใต้กับการเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ และการยกเลิกกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัว

บทความนี้ศึกษาการเคลื่อนไหวและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรสตรีเกาหลีใต้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศ โดยเน้นบทบาทขององค์กรสตรีที่เคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขกฎหมาย จนนำมาสู่การแก้ไขกฎหมายครอบครัวและการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวใน ค.ศ. 2005 และสถานการณ์ด้านสิทธิสตรีของเกาหลีใต้ในปัจจุบัน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพตามวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่ใช้การค้นคว้าเอกสารเป็นหลัก

ผลการศึกษาพบว่า ระบบหัวหน้าครอบครัวที่ตราขึ้นใน ค.ศ. 1912 ซึ่งกำหนดให้เฉพาะผู้ชายเท่านั้นเป็นหัวหน้าครอบครัวกลายเป็นสัญลักษณ์ของความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคมเกาหลี องค์กรสตรีหลายองค์กรของเกาหลีใต้ได้เคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 โดยเป็นการรณรงค์เพื่อแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเท่าเทียมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกเลิกกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความไม่เท่าเทียมทางเพศ และมีประเด็นอื่น ๆ ในแต่ละช่วงเวลา เช่น การเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างแรงงานชาย-หญิง การต่อต้านการคุกคามหรือการกระทำรุนแรงทางเพศ จุดสำคัญของการปฏิรูปกฎหมายครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวภายในประเทศ นโยบายรัฐบาล และองค์กรภายนอกประเทศ การเรียกร้องด้านสิทธิมนุษยชนในทศวรรษ 1990 ได้รับความสนใจจากรัฐบาลและสังคมเกาหลีใต้มากขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะเป็นกระแสในระดับสากล องค์กรสตรีหลายกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการนำประเด็นสิทธิสตรีเข้าสู่กระบวนการแก้ไขทางกฎหมายและการออกนโยบายเกี่ยวกับสตรีของรัฐบาล จนนำไปสู่การยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวได้

สำเร็จใน ค.ศ. 2005 อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังมีการไม่ยอมรับสิทธิสตรีและต่อต้านสตรีที่เคลื่อนไหวในประเด็นนี้ ซึ่งกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างเพศในสังคมเกาหลีใต้ปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความเท่าเทียมทางเพศ, สิทธิสตรี, องค์กรสตรี, ระบบหัวหน้าครอบครัว, เกาหลีใต้

ABSTRACT

Women's Organizations and the Movement for Gender Equality and the Abolition of the Head-of-family System in South Korea

The paper examines the development of, and the factors impacting on, the women's organizations and the movement in South Korea for gender equality through the process of law revision, which contributed to the revision of the Family Law and the abolition of the head-of-family system in 2005. The paper also examines the current situation of women's rights in South Korea. A historical qualitative research methodology was used through a study of documents.

The study has found that the 1912 head-of-family system, which placed the man as the legal head of the family, had become the symbol of gender inequality in Korean society. Women's organizations have played a major role since the 1950s in the movement for gender equality and revision of the Family Law. The essence of the women's organization movement in South Korea lies in a struggle for gender equality, focusing on the abolition of the head-of-family system as the symbol of gender inequality. The movement has also involved campaigns for equal opportunities for and treatment of men and women in employment and the elimination of sexual harassment and violence against women. The landmark reform of the Family Law will be analyzed in connection with the local women's

movement, national politics, and international organizations. The 1990s saw the role of the women's organizations in the human rights movements following the global trend. The women's organizations had an influence on the legislative process and the implementation of women's policies of the state. The head-of-family system was finally abolished in 2005. However, the movement to abolish discrimination against women, which has given rise to gender-based conflict and controversy in South Korean society nowadays, is also under way.

Keywords: Gender equality, Women's rights, Women's organization, the Head-of-family System, South Korea

บทนำ

สังคมเกาหลีตั้งแต่สมัยจารีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมทางเพศและเป็นสังคมปิตาธิปไตย (Patriarchy) หรือชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นอิทธิพลจากแนวคิดในลัทธิขงจื่อเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว เมื่อเกาหลีตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น (ค.ศ. 1910 – 1945) ใน ค.ศ. 1912 ญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายแพ่งที่กำหนดให้มีระบบหัวหน้าครอบครัว (the Head-of-family System) หรือระบบโฮจู (the «hoju» system) โดยกำหนดให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว กฎหมายนี้ทำให้ค่านิยมชายเป็นใหญ่มีความเข้มแข็งมากขึ้น และทำให้สถานภาพสตรีเกาหลีไม่เท่าเทียมผู้ชายทั้งในด้านธรรมเนียมประเพณีและกฎหมาย บทความนี้ศึกษาพัฒนาการการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรสตรีตั้งแต่สมัยอาณานิคมถึงทศวรรษ 2000 ว่ามีปัจจัยหรือบริบทในแต่ละช่วงเวลาที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวอย่างไรในการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ และการเคลื่อนไหวในแต่ละช่วงเวลามีอะไรเป็นประเด็นหลักและส่งผลอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการแก้ไขกฎหมายที่มีความไม่เท่าเทียมทางเพศโดยเฉพาะระบบหัวหน้าครอบครัว ซึ่งประสบความสำเร็จเมื่อระบบนี้ยกเลิกไปใน ค.ศ. 2005 แต่ในทางปฏิบัติความเท่าเทียมทางเพศกลับยังไม่ได้รับการยอมรับในสังคมเกาหลีใต้ให้เป็นไปตามยุคสมัย รวมทั้งสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างเพศในสังคมเกาหลีใต้ปัจจุบัน

1.สถานภาพสตรีในกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัว

ลัทธิขงจื่อที่ฝังรากลึกในสังคมเกาหลีสมัยโชซ็อน (ค.ศ. 1392 - 1910) มีผลต่อการสร้างลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชายเป็นใหญ่ในสังคม สตรีมีสถานะด้อยกว่าผู้ชายในครอบครัวและในสังคม (วิลาสินี พนานครทรัพย์ 2560, 302) บุตรชายคนโตเป็นผู้สืบตระกูลและรับมรดก ส่วนบุตรสาวไม่มีสิทธิรับมรดกจากครอบครัวเพราะถือว่าเมื่อแต่งงานแล้วจะเป็นสมาชิกของครอบครัวอื่น ทำให้สตรีแทบจะไม่มีความสำคัญในครอบครัว บทบาททางสังคมของสตรีจำกัดอยู่เพียง

ในบ้าน ในฐานะภรรยาที่ต้องเชื่อฟังสามี ลูกสาวที่ต้องเชื่อฟังบิดา และแม่ม่ายที่ต้องเชื่อฟังลูกชาย (ทิวดอร์ 2560, 66) การกีดกันสตรีออกจากสังคมภายนอกทำให้สตรีไม่มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น

ใน ค.ศ. 1912 รัฐบาลญี่ปุ่นที่ปกครองเกาหลีได้บัญญัติระบบหัวหน้าครอบครัวลงในกฎหมายครอบครัวของเกาหลี ให้อำนาจการควบคุมสมาชิกในครอบครัวและอำนาจการตัดสินใจแก่หัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นผู้ชายเท่านั้น รวมทั้งกำหนดการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวผ่านทางสายเลือดให้กับบุตรชายคนโตแม้ว่าจะยังไม่บรรลุนิติภาวะก็ตาม (Kim 2014, 66; Nam 2010, 69) ระบบนี้ทำให้สถานะของสตรีได้รับการตีตราให้ด้อยกว่าในทางกฎหมายด้วย ระบบนี้จึงกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคมเกาหลีที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย

2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวและการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรสตรีในเกาหลีใต้

2.1 ปัจจัยและการเคลื่อนไหวของสตรีเกาหลีในสมัยอาณานิคม

ในสมัยอาณานิคม สตรีเกาหลีออกสู่สังคมภายนอกมากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้สตรีได้แสดงบทบาทในสังคมนอกบ้านเป็นผลมาจากนโยบายการปกครองอาณานิคมของญี่ปุ่นที่มุ่งสร้างเกาหลีให้เป็นฐานเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ทำให้สตรีจำนวนหนึ่งได้เข้าสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ส่งผลให้สตรีมีรายได้ในการเลี้ยงชีพและครอบครัว มีอำนาจต่อรองในครอบครัวและได้รับการยอมรับในสังคมมากขึ้นจากการที่เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ (มุน 2560, 43) นอกจากนี้การที่สตรีได้รับการศึกษามากขึ้นทำให้สตรีเหล่านี้มีมุมมอง

ความคิดเกี่ยวกับสถานภาพของตนเปลี่ยนไป โดยสตรีเกาหลีสมัยอาณานิคมได้รับการศึกษาทั้งจากการศึกษาที่จัดโดยมิชชันนารีอเมริกันที่นอกจากสอนวิชาการแบบตะวันตกแล้วยังสอนเรื่องสิทธิเสรีภาพ การศึกษาที่จัดโดยรัฐบาลอาณานิคมเพื่อสร้างคนมาทำงานให้กับรัฐบาลอาณานิคม และการจัดการศึกษาให้กับสตรีในชนชั้นแรงงานและในชนบทได้เรียนหนังสือในโรงเรียนภาคค่ำซึ่งสอนอักษรฮันกึลและวิชาความรู้ต่าง ๆ การเปิดโลกทัศน์จากการศึกษาทำให้มีการเคลื่อนไหวเพื่อชีวิตใหม่ของสตรีจากที่อยู่ภายใต้ความไม่มีเหตุผลและระบบศักดินา ทำให้สตรีมีแรงบันดาลใจและมีความหวังในการได้รับอิสรภาพจากการเป็นอาณานิคม รวมถึงอิสรภาพของสตรีในสังคมด้วย (Kim 2009, 248) ทำให้สตรีได้รับแรงกระตุ้นให้ลุกขึ้นมายืนหยัดในสิทธิของตนเอง

ปัจจัยหนึ่งที่เป็นแรงกระตุ้นการเคลื่อนไหวในสมัยนี้ คือ กระแสโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่นายวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson ค.ศ.1913-1921) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ออกคำประกาศ 14 ประการ ที่เน้นเรื่องหลักมนุษยนิยม เคารพในหลักการให้ประชาชนเจ้าของดินแดนต่าง ๆ ได้ปกครองดินแดนของตนเอง ทำให้นักชาตินิยมเกาหลีได้ออกแถลงการณ์ประกาศเอกราชและอิสรภาพของประชาชนชาวเกาหลีบนหลักที่ประชาชนเจ้าของประเทศมีสิทธิปกครองตนเองและความเท่าเทียมกันของมนุษยชาติ (พิพาดา ยังเจริญ 2560, 39) และชาวเกาหลีได้เดินขบวนเรียกร้องเอกราชจากญี่ปุ่นในเหตุการณ์วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1919 ซึ่งมีสตรีเข้าร่วมจำนวนมาก ในกลุ่มแกนนำมีนักเรียนหญิงโรงเรียนสตรีอีฮวา ชื่อ ยู ควัน-ซุน (Ryu Gwan-sun) ถูกคุมขังและเสียชีวิต ยู ควัน-ซุนได้รับการยกย่องว่าเป็นสัญลักษณ์ของความรักชาติ ความกล้าหาญ และตัวแทนของการเปิดเสรีภาพทางการศึกษาของสตรี (Kang 2018) การเคลื่อนไหวของสตรีในช่วงนี้ทำให้สตรีได้รับการยกย่องอย่างมาก จากนั้นสตรีได้มีบทบาทมากขึ้น เช่น การตั้งสมาคมเยาวชนสตรีคริสเตียนแห่งเกาหลี (Young Women's Christian Association:

YWCA) นอกจากนี้กลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นได้ตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลเกาหลีขึ้นที่เมืองเซี่ยงไฮ้ในจีน ซึ่งได้มีประกาศถึงสิทธิความเท่าเทียมระหว่างชายและหญิงด้วย (Hur 2011, 182)

2.2 ปัจจัยและการเคลื่อนไหวของสตรีเกาหลีใต้ในช่วงแรกของสาธารณรัฐเกาหลี-ทศวรรษ 1970

ปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีในช่วงนี้มาจากบริบททางการเมืองภายในและภายนอก ปัจจัยประการแรก เป็นผลจากการเกิดประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ที่เป็นประชาธิปไตยและมีรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ค.ศ. 1948 ที่ระบุว่า พลเมืองทุกคนมีความเท่าเทียมกันและไม่มีการกีดกันทางเพศ ศาสนา หรือสถานภาพทางสังคมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Constitute project 2018) เป็นเสมือนประตูสู่อิสรภาพของสตรีและส่งผลต่อความคิดเรื่องเสรีภาพของสตรีเกาหลี ปัจจัยประการที่ 2 คือ ในช่วงสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) สตรีมีบทบาทมากขึ้นในครอบครัวและในสังคม และประการที่ 3 คือ การที่ญี่ปุ่นยกเลิกกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัวในญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. 1947 และเกาหลีเหนือยกเลิกใน ค.ศ. 1955 ทำให้สตรีเกาหลีใต้ต่างคาดหวังว่าประเทศของตนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงสังคมเกาหลีใต้ยังไม่เปิดกว้างสำหรับสตรีตามที่รัฐธรรมนูญระบุไว้ ซึ่งเป็นเพราะค่านิยมดั้งเดิมที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมนั้นยากที่เปลี่ยนแปลงในเวลาอันสั้น แนวคิดชายเป็นใหญ่และระบบสังคมเดิมยังนำมาปฏิบัติอยู่ รวมถึงกฎหมายครอบครัวและระบบหัวหน้าครอบครัวที่เป็นมรดกของสมัยอาณานิคม ระบบหัวหน้าครอบครัวจึงกลายเป็นข้อถกเถียงในสังคมเกาหลีใต้ว่าควรดำรงอยู่ในข้อกฎหมายต่อไปหรือไม่ ในเมื่อรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1948 ระบุเรื่องความเท่าเทียมของพลเมืองโดยไม่มีการกีดกันทางเพศไว้อย่างชัดเจน สตรี

และผู้ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศได้เรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายครอบครัวให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แต่กลุ่มอนุรักษนิยมคัดค้านโดยยกเรื่องการปกป้องประเพณีดั้งเดิมของเกาหลีที่สมควรกระทำ กลุ่มอนุรักษนิยมกล่าวว่าคุณธรรมและความกตัญญูในครอบครัวจะหายไปหากยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว (Nam 2010, 69) ทำให้ระบบหัวหน้าครอบครัวกลายเป็นประเด็นสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเรื่องความเท่าเทียมทางเพศและการต่อสู้กับแนวคิดประเพณีเก่า

ปัจจัยประการต่อมา คือ การเกิดสงครามเกาหลีที่ทำให้สตรีเกาหลีใต้มีบทบาทในสังคมมากขึ้นเพราะผู้ชายต้องเป็นทหาร สตรีจึงเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและดูแลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม เช่น เด็กกำพร้า แม่ม่าย ทหารที่บาดเจ็บ ทำให้สตรีมีส่วนในการสร้างรัฐเกาหลีใต้ที่เพิ่งเกิดใหม่ ใน ค.ศ. 1959 สภาสตรีแห่งชาติเกาหลี (Korean National Council of Women: KNCW) ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมสตรีจากหลากหลายอาชีพ ได้ตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในสังคม และอยู่บนพื้นฐานของยอซ็อง-พัลจ็อน (Yeosung - Baljun) ซึ่งมาจากคำว่า “สตรีและการพัฒนา” (Hur 2011, 184) สภาสตรีฯ นี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลปัก ชอง-ฮี (Park (Pak) Chung-hee ค.ศ. 1962 -1979) ถึงรัฐบาลช็อน ดู-ฮวัน (Chun Doo-hwan ค.ศ. 1980 – 1988) แต่การเคลื่อนไหวภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลเผด็จการที่มีแนวคิดชายเป็นใหญ่ทำให้การดำเนินการเพื่อสิทธิสตรียังทำได้ไม่เต็มที่ (Nam 2000, 96) สำหรับการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขกฎหมายนั้น ใน ค.ศ. 1957 มีการบัญญัติกฎหมายใหม่ในส่วนกฎหมายพลเมืองระบุว่า สตรีไม่ต้องยอมรับสถานภาพการเป็นภรรยารอง ให้ครอบครัวมีลักษณะผัวเดียวเมียเดียว ผู้ชายมีสิทธิได้รับการลงโทษเช่นเดียวกับสตรีหากผิดประเวณี ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความเท่าเทียมทางเพศ แต่ในทางปฏิบัติสถานะสตรีในสังคมเกาหลียังเป็นรองผู้ชายและตามกฎหมายครอบครัวผู้ชายยังเป็นผู้สืบทอดมรดก ใน ค.ศ. 1962 มีการแก้ไขกฎหมายครอบครัวเป็นครั้งแรก ซึ่งปรับ

มาตราที่ 789 เรื่องการเป็นหัวหน้าครอบครัวของสมาชิกโดยไม่มีการกำหนดเพศ แต่บทบัญญัติอื่น ๆ ยังทำให้สตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวไม่ได้

ปัจจัยจากนโยบายของสหประชาชาติที่ส่งเสริมเรื่องสิทธิมนุษยชนและสตรี ในทศวรรษ 1970 รวมถึงการที่สหประชาชาติประกาศให้ ค.ศ. 1975 เป็นปีของสตรี ส่งผลให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีในเกาหลีใต้มีมากขึ้น กลุ่มเคลื่อนไหวหลัก คือ กลุ่มรวมสตรีเพื่อแก้ไขระบบหัวหน้าครอบครัว (Pan-Women's Group for the Revision of the Family Head : PGR) ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1973 โดยความร่วมมือระหว่างสภาสตรีแห่งชาติเกาหลีและกลุ่มสตรีอื่น ๆ มีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขบทบัญญัติในกฎหมายครอบครัวเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างเพศในครอบครัว เช่น การแบ่งสินสมรสระหว่างสามีและภรรยา สิทธิในการเลี้ยงดูบุตรระหว่างพ่อกับแม่ และสิทธิในการรับมรดกระหว่างลูกชายและลูกสาว (Kim 2014, 71) ใน ค.ศ. 1974 มีการประชุมของกลุ่มสตรีว่าด้วยเรื่อง "ปีแห่งสตรีสากลกับความเป็นจริงของผู้หญิงเกาหลี (International Women's Year and Korean Women's Reality)" ที่ประชุมยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล 3 ข้อ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อสตรี คือ ให้รัฐบาลประกาศให้ ค.ศ. 1975 เป็นปีของสตรีตามองค์การสหประชาชาติ ให้รัฐบาลตั้งคณะกรรมาธิการเพื่อพัฒนาสถานภาพสตรี รวมทั้งเปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงในการเข้ารับตำแหน่งทางการเมือง และให้แก้ไขกฎหมายครอบครัวเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

การเคลื่อนไหวในช่วงนี้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มสตรีนิยมเป็นหลัก ประกอบกับการเกิดกระแสต่อต้านการแก้ไขกฎหมายครอบครัวโดยกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีจำนวนมาก และโจมตีกลุ่มสตรีนิยมว่าเป็นเสียงส่วนน้อยของสังคมที่ต้องการจะถอนรากวัฒนธรรมเกาหลี (Kim 2014, 71) ข้อเรียกร้องของกลุ่มสตรีจึงไม่ได้รับความสนใจจากรัฐมากนัก เห็นได้จากการแก้ไขกฎหมายครอบครัวใน ค.ศ. 1977 ที่มีการแก้ไข

เรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศในบางบท เช่น มาตรา 1009 เรื่องการรับมรดกของลูกชายกับลูกสาว จากเดิมที่ลูกสาวได้รับเพียงครึ่งหนึ่งของลูกชายเป็นได้รับเท่ากัน แต่ยังคงเงื่อนไขว่าหากลูกสาวแต่งงานแล้ว จะได้รับมรดกเพียงหนึ่งในสี่ของลูกชาย หรือในมาตรา 909 ที่กล่าวว่าพ่อและแม่มีสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรเท่ากัน แต่ยังคงเงื่อนไขว่าหากพ่อกับแม่เห็นไม่ตรงกัน อำนาจการเลี้ยงดูเป็นสิทธิของพ่อ (Yang 2008, 81–82) ระบบหัวหน้าครอบครัวและเงื่อนไขการสืบทอดตำแหน่งทางสายเลือดให้กับลูกชายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในช่วงนี้ ทำให้เกิดความต้องการที่จะถอนรากระบอบปิตาธิปไตย โดยมุ่งเป้าการแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายครอบครัวไปที่การยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวเพื่อปิดช่องว่างในการพยายามรักษาอำนาจของผู้ชายผ่านกฎหมาย

2.3 ปัจจัยและการเคลื่อนไหวของสตรีเกาหลีใต้ในทศวรรษ 1980

ปัจจัยประการแรกที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของสตรีในทศวรรษ 1980 เป็นผลมาจากการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ของเกาหลีใต้ผ่านการพัฒนาประเทศตั้งแต่สมัยรัฐบาลปัก ชอง-ฮี ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีและความสัมพันธ์ระหว่างเพศในสังคมเกาหลีใต้อย่างชัดเจน กระแสสตรีนิยมมีพัฒนาการที่ชัดเจนขึ้นจากการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มต่าง ๆ ทั้งแรงงาน นักเรียน รวมไปถึงสมาคมใหญ่ที่ประกอบด้วยสตรีจากหลากหลายกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมและแก้ไขปัญหาที่สตรีต้องเผชิญจากสังคมชายเป็นใหญ่ กลุ่มการเคลื่อนไหวหลัก คือ แรงงานสตรีที่ได้รับผลกระทบจากสังคมทำงานตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960-1970 การทำงานนอกบ้านและการได้รับโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ชีวิตของสตรีเกาหลีใต้เปลี่ยนไป สามารถพึ่งพาตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น แต่สิทธิและอิสรภาพของสตรียังมีข้อจำกัดทั้งโดยกรอบของกฎหมายและโดยความคาดหวังจากสังคมที่มีต่อสถานภาพของสตรี สตรีไม่ได้รับความเท่าเทียม

ในตลาดแรงงานทั้งค่าแรงที่ได้น้อยกว่าผู้ชาย ข้อจำกัดในการได้รับตำแหน่งงานระดับสูง สิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะแรงงานของสตรีไม่ได้รับความใส่ใจเนื่องจากระบบงานอยู่ภายใต้ระบบชายเป็นใหญ่ (Kim 2003, 80) ได้รับคาดหวังให้ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ภายในบ้าน และเผชิญกับการล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงาน ซึ่งปัญหานี้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีนิยมหัวก้าวหน้า และเกิดกระแสการเคลื่อนไหวให้ความช่วยเหลือเหยื่อจากการคุกคามทางเพศและความผิดพลาดของการพิพากษาที่ไม่เป็นธรรม (Kim 2002, 14)

ปัจจัยอีกประการที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหว คือ กระแสต่อต้านรัฐบาลเผด็จการและเรียกร้องประชาธิปไตยในเกาหลีใต้ตั้งแต่ทศวรรษ 1960-1970 ในสมัยประธานาธิบดีปัก ชอง-ฮี และการต่อต้านการรัฐประหารของนายพลช็อน ดู-ฮวัน (Chun Doo-hwan)ใน ค.ศ. 1979 ที่ทำให้เขาขึ้นเป็นประธานาธิบดีใน ค.ศ. 1980 จนนำมาสู่เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยที่เมืองกวางจูในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1980 การเคลื่อนไหวต่อต้านเผด็จการและเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วง 2 ทศวรรษนี้ ส่งผลต่อขบวนการสตรีนิยมที่ร่วมเรียกร้องทางการเมืองและสิทธิเสรีภาพของสตรีอย่างสำคัญ

การรณรงค์ของกลุ่มสตรีนิยมที่เรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศในทศวรรษ 1980 จึงดำเนินไปท่ามกลางกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศ กลุ่มสตรีนิยมสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชนของสตรี การต่อต้านการกดขี่ทางเพศ และต่อต้านการปกครองของรัฐบาลเผด็จการ (Shaun 2019) การบ่มเพาะแนวคิดประชาธิปไตยในกลุ่มสตรีในต้นทศวรรษ 1980 เกิดขึ้นโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหว เช่น สมาคมสตรีเพื่อความเสมอภาคและมิตรภาพ หรือ ยอซ็อง พโยกูฮเว (Yosong Pyouguhoe หรือ Women's Society for Equality and Friendship) และสมาคมสตรีเพื่อความยุติธรรมและความเสมอภาค (Women's Society for Justice and Equality) ทั้ง

สองสมาคมตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1983 มีการตีพิมพ์สื่อที่แสดงมุมมองของสตรีที่มีต่อการเคลื่อนไหวของสตรีเกาหลี วารสารและหนังสือพิมพ์ของมหาวิทยาลัยสตรีอีฮวาและมหาวิทยาลัยเกาหลีมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดสตรีนิยม มุมมองของสตรีที่เกิดขึ้นในช่วงนี้อยู่ภายใต้แนวคิด “การรวมเป็นหนึ่งของเยาวชนเพื่อการเคลื่อนไหวประชาธิปไตย” (Kim 2000, 221) และแนวคิด “ประชาธิปไตยและสิทธิสตรีเพื่อการอยู่รอด” (Nam 2010, 98) ซึ่งสะท้อนถึงบรรยากาศทางการเมืองและการต่อสู้ของกลุ่มคนในสังคม

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความไม่เท่าเทียมของสตรีในการทำงานได้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหานี้ ปัญหาของแรงงานสตรีทั้งจากอัตราค่าจ้างและสิทธิขั้นพื้นฐานที่ไม่เท่าเทียมแรงงานชาย รวมทั้งปัญหาของแรงงานสตรีถูกเพิกเฉยจากการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงานที่มีผู้ชายเป็นแกนนำ (Nam 2000, 97) และการที่นักเคลื่อนไหวแรงงานสตรีต้องออกจากขบวนการเคลื่อนไหวเมื่อแต่งงานแล้ว (คู 2552, 141) ทำให้กลุ่มแรงงานสตรีก่อตั้งองค์กรสตรีแยกออกมาจากกลุ่มผู้ชายเพื่อผลักดันประเด็นต่างๆ ของสตรีโดยเฉพาะ เช่น สมาคมแรงงานสตรี (Korean Women Workers’ Association) ใน ค.ศ. 1987

ปัจจัยอีกประการที่ทำให้การเคลื่อนไหวของสตรีเริ่มมีผลมากขึ้น คือ การที่รัฐจัดตั้งสถาบันพัฒนาสตรีเกาหลีใต้ (the Korean Women’s Development Institute : KWDI) ขึ้นใน ค.ศ. 1983 เพื่อทำหน้าที่ในประเด็นสตรีโดยเฉพาะ และเริ่มวางแผนขั้นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาสตรี การออกกฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพแม่และเด็กใน ค.ศ. 1985 การเพิ่มขึ้นของสตรีที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงและการเคลื่อนไหวของสตรีจากหลากหลายองค์กร เช่น สมาคมแรงงานสตรี สมาคมสตรี เกาหลีเพื่อประชาธิปไตย และสมาคมสตรีเกาหลี ช่วยผลักดันให้เกิดกฎหมายใหม่ที่คุ้มครองความเท่าเทียมระหว่างเพศและสิทธิของสตรีเพิ่มขึ้น เช่น กฎหมาย

ความเท่าเทียมทางเพศในการจ้างงานและกฎหมายการพัฒนาสตรี กฎหมายการจ้างงานที่เท่าเทียมกัน ค.ศ. 1988 และกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1989 แต่ในทางปฏิบัติสตรียังคงต่อสู้กับค่านิยมชายเป็นใหญ่และการแบ่งแยกเพศในการทำงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อสตรีที่สมรสแล้วและอยู่ในสังคมทำงานเพราะระบบการทำงานไม่มีมาตรการรองรับกับภาระที่มาในรูปแบบของสถานภาพความเป็นแม่ ภรรยา และแม่บ้าน (Hur 2011, 188)

การเคลื่อนไหวของสตรีในปลายทศวรรษ 1980 เกิดการพัฒนาขึ้นจากการเกิดกลุ่มสมาคมสตรีเกาหลี (Korean Women's Association United : KWAU) ใน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มสตรีมินจุง 23 กลุ่ม นำโดยกลุ่มแรงงานสตรี นักศึกษา ปัญญาชนจากสถาบันการศึกษา และสตรีหัวก้าวหน้า ประกอบด้วยสตรีที่มีแนวทางหลากหลายตั้งแต่แรงงาน เกษตรกร นักสิ่งแวดล้อม จิตรกร รวมถึงกลุ่มสตรีนิยมคริสเตียนและพุทธ มีเป้าหมายการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านการแทรกแซงจากชาติตะวันตก (สหรัฐอเมริกา) และสร้างความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งตรงข้ามกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเก่าอย่างสภาสตรีแห่งชาติเกาหลี (KNCW) ที่มีความอนุรักษนิยมมากกว่า ทำให้เกิดการปะทะกันทางความคิดระหว่างกลุ่มการเคลื่อนไหวสตรีเก่าและใหม่ แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของแนวคิดและแนวทางการเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมของสตรี

ในทศวรรษ 1980 บริบททางการเมืองที่มีการเรียกร้องประชาธิปไตยมากขึ้น ทำให้ประชาชนให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาในสังคมและให้ความร่วมมือในการเคลื่อนไหวในระดับมวลชนมากขึ้น การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีและการจัดตั้งสมาคมสตรีเพื่อการแก้ไขกฎหมายครอบครัว (Women›s Association for the Revision of Family Law) ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนและกลุ่มผู้ชายหัวก้าวหน้า รวมถึงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายเช่นองค์กรนักกฎหมายเพื่อ

ประชาธิปไตย (Kim 2014, 73) การเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขกฎหมายครอบครัวโดยกลุ่มสตรีนิยมในทศวรรษ 1980 แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ กลุ่มที่มีเป้าหมายในการแก้ไขความไม่เท่าเทียมในเชิงสัญลักษณ์ที่มุ่งเน้นไปที่การยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว และกลุ่มที่มีเป้าหมายในการแก้ไขความไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติที่มุ่งเน้นไปที่ความเท่าเทียมระหว่างเพศในประเด็นต่าง ๆ เช่น การรับมรดก และสิทธิการเลี้ยงดูบุตร (Kim 2014, 73) ใน ค.ศ. 1989 มีการแก้ไขกฎหมายครอบครัวเป็นครั้งที่สาม แต่ยังคงมีมาตราที่กีดกันสถานะสตรีอยู่ เช่น มาตรา 778 ระบุถึงการเป็นหัวหน้าครอบครัวของสมาชิกโดยไม่กำหนดเพศ แต่ในมาตรา 789 กำหนดว่าลูกชายคนโตไม่สามารถแยกไปสร้างทะเบียนราษฎรของตนเองได้เพราะต้องสืบตำแหน่งหัวหน้าครอบครัว และมาตรา 984 กำหนดลำดับการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวทางสายเลือดให้เป็นของบุตรชายคนโตของหัวหน้าครอบครัวก่อนแล้วจึงเป็นของบุตรสาวในลำดับต่อมา (Korea Legislation Research Institute 2017) ทำให้ผู้หญิงได้รับโอกาสขึ้นเป็นหัวหน้าครอบครัวน้อยมาก และสมัชชาแห่งชาติไม่ให้ความสนใจแก้กฎหมายเกี่ยวกับความเท่าเทียมของสตรีอย่างจริงจัง ทำให้มีการเคลื่อนไหวโดยองค์กรเพื่อสิทธิสตรีกลุ่มต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของระบอบปิตาธิปไตย และเพื่อสร้างความเท่าเทียมทางเพศอย่างแท้จริง

ปัจจัยจากภายนอก คือ กระแสสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาตินับว่ามีความสำคัญต่อประเด็นสิทธิสตรีในเกาหลีใต้ การลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องการกำจัดการกีดกันทางเพศต่อสตรีใน ค.ศ. 1980 ทำให้รัฐบาลเกาหลีใต้มีความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติที่มีนโยบายเกี่ยวกับสตรีในระดับสากล ทำให้การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีเริ่มได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลที่สนับสนุนการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสตรีมากกว่าทศวรรษก่อนหน้า โดยให้ความสนใจกับเรื่องการกีดกันทางทางเพศและสถานะของสตรีมากขึ้น มีการดำเนิน

งานสำคัญ ๆ เช่น ใน ค.ศ. 1983 รัฐบาลเกาหลีใต้ตั้งสถาบันเพื่อการพัฒนาสตรีแห่งเกาหลี (KWD) ภายใต้การดูแลของกระทรวงการสุขภาพและสวัสดิการสังคม (Ministry of Health and Social Affairs) เป็นสถาบันวิจัยปัญหาเกี่ยวกับสตรีในสังคมเพื่อประสิทธิภาพในการออกนโยบายเกี่ยวกับสตรีของรัฐบาล และรัฐบาลได้ตั้ง The Second Ministry of State for Political Affairs ขึ้นใน ค.ศ. 1988 (ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงความเสมอภาคทางเพศ (The Ministry of Gender Equality) ใน ค.ศ. 2001) เพื่อเป็นหน่วยงานแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสตรีโดยอยู่ในการดูแลของกระทรวงกิจการการเมือง (Ministry of Political Affairs) แสดงให้เห็นว่าประเด็นเหล่านี้ได้รับความสนใจในระดับชาติ แต่สังคมเกาหลีใต้ยังคงถกเถียงกันเรื่องบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ระบุถึงความเท่าเทียมของพลเมืองเกาหลีใต้โดยไม่มีการกีดกันทางเพศว่าไม่สอดคล้องกับข้อกฎหมาย เช่น กฎหมายครอบครัว หรือกฎหมายการแต่งงานที่ยังคงจำกัดสิทธิในการเลือกและการใช้ชีวิตในบ้าน และผู้หญิงทั้งในฐานะแรงงาน แม่บ้าน หรือในอาชีพต่าง ๆ ยังคงต้องการกฎหมายรับรองสถานภาพและความปลอดภัยในการใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย (Kim 1998, 105) ซึ่งรัฐบาลระบุว่าจะให้ความร่วมมือและสนับสนุนการกำจัดการกีดกันทางเพศผ่านมาตรการทางกฎหมาย

การเคลื่อนไหวของสตรีในทศวรรษ 1980 เป็นการเคลื่อนไหวโดยความร่วมมือขององค์กรเพื่อสิทธิสตรีโดยมีแรงขับเคลื่อนทางสังคมที่สสำคัญ คือ กระแสความร่วมมือระดับนานาชาติ และกระแสเรียกร้องประชาธิปไตย เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน ซึ่งการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีเป็นความพยายามในการผลักดันให้ปัญหาเกี่ยวกับสตรีกลายเป็นประเด็นสำคัญในสังคมเกาหลีใต้และผลักดันให้เกิดการแก้ไขในทางกฎหมาย ซึ่งจะหมายถึงการบังคับใช้ในสังคมและจะเป็นหลักประกันสถานภาพที่เท่าเทียมทางเพศให้กับผู้หญิงได้ ซึ่งในทศวรรษ 1990 นักเคลื่อนไหวสตรีนิยมจะได้ใช้ประโยชน์จากการให้ความสนใจต่อปัญหาสตรีของ

รัฐบาลเป็นเวทีในการดำเนินกิจกรรมเพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศในทางกฎหมาย

2.4 ปัจจัยและการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในทศวรรษ 1990

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีในทศวรรษนี้ คือ ความสำเร็จจากการเรียกร้องประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ใน ค.ศ. 1987 การเกิดรัฐบาลพลเรือนในระบอบประชาธิปไตยเป็นครั้งแรกภายใต้การนำของนายคิม ย็อง-ซัม (Kim Young Sum, ค.ศ. 1993-1998) สร้างโอกาสให้แก่การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีมากขึ้น ทำให้การขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีไม่ให้มีการกีดกันจากภาครัฐอีกต่อไป ภาครัฐให้ความสนใจการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีและออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิสตรี รวมถึงเปิดกว้างด้านเพศสภาพทางการเมืองจากการดึงสตรีเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมือง โดยในช่วง ค.ศ. 1993-1997 มีการแต่งตั้งรัฐมนตรีหญิง 3 คน และรัฐมนตรีช่วยหญิง 1 คน รวมถึงจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการการเมืองในความดูแลของสตรีภายใต้สำนักเลขาธิการประธานาธิบดี และจัดตั้งคณะกรรมธิการพิเศษสำหรับเรื่องของสตรีในสภาแห่งชาติ สตรีที่เข้าสู่วงการเมืองมีทั้งจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง สมาชิกในสถาบันทางการเมืองและสมาชิกสภาท้องถิ่น สตรีเหล่านี้มาจากสมาคมสตรีเกาหลีที่เป็นกลุ่มใหญ่ไปจนถึงนักสตรีนิยมอิสระที่มาสมัครแบบรายบุคคล (Hur 2011, 189) นักเคลื่อนไหวสตรีนิยมได้ขยายบทบาทเข้าสู่องค์กรการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทำให้นำประเด็นปัญหาของสตรีเข้าสู่ความสนใจของสังคมในวงกว้างมากขึ้น

ปัจจัยจากบริบทโลกในทศวรรษ 1990 มีผลสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเกาหลีใต้เช่นกัน ปัจจัยแรก คือ การสิ้นสุดสงครามเย็นใน ค.ศ. 1991 ทำการเมืองโลกได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โลกเข้าสู่ระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ของสหรัฐอเมริกาที่กลายเป็นมหาอำนาจเดียวของโลก ระเบียบ

โลกใหม่มีเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิ มนุษยชนเป็นสองประเด็นสำคัญ (อีกสองประเด็น คือ การค้าเสรีและสิ่งแวดล้อม) ปัจจัยประการที่สอง คือ นโยบายขององค์การสหประชาชาติที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิสตรีและการสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้น พื้นฐานและเป็นสิ่งจำเป็นในการบรรลุเป้าหมายเพื่อสังคมที่สงบสุขตามเป้าหมายของสหประชาชาติ กระแสโลกดังกล่าวจึงมีส่วนสำคัญต่อการเคลื่อนไหวและเป็นแรงกดดันรัฐบาลเกาหลีใต้ในการพัฒนาปัญหาสิทธิสตรีขึ้น

การเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางเพศในกลุ่มสตรีเกาหลีใต้ในทศวรรษ 1990 เกิดขึ้นใน กลุ่มนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยในกรุงโซลเป็นหลัก โดยเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อท้าทายต่ออิทธิพลที่ชายเป็นศูนย์กลาง และสร้างกลุ่มสตรีนิยมแยกตัวเป็นอิสระออกมา ประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวเป็นเรื่องการต่อต้านความรุนแรงทางเพศ และประเด็นทางเพศสภาพ ซึ่งเป็นประเด็นที่นักเคลื่อนไหวสตรีนิยมให้ความสนใจและผลักดันมาตลอด ตั้งแต่การตระหนักถึงการถูกกดขี่จากค่านิยมชายเป็นใหญ่ แต่ที่ผ่านมาประเด็นนี้ได้รับการกล่าวถึงน้อย เมื่อเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย นัก สตรีนิยมเกาหลีเห็นความสำคัญของการสำรวจประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศและสถานภาพสตรีที่เป็นผลกระทบหลัก ในนโยบายความก้าวหน้าในการเคลื่อนไหวของสตรี ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมเกาหลี (Hur 2011, 190) อีกทั้งมีการ ถกเถียงในประเด็นการเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันเพื่อเปลี่ยนค่านิยมการกีดกันสตรีและการแบ่งแยกที่เกิดจากเพศ เช่น กรณีความเท่าเทียมของแรงงานชายและหญิง โดยยกประเด็นเรื่องอายุการทำงานของสตรีที่ต้องลาออกเมื่อมีครอบครัว เพราะการกำหนดความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรและทำงานในบ้านให้แก่สตรี นำไปสู่การขัดขวางการเข้าร่วมสังคม หรือการทำงานของสตรี ทำให้สมาคมสตรีเรียกร้องให้พิจารณาประเด็นอายุการทำงานของแรงงานสตรีและการคุ้มครอง บุตรเช่นเดียวกับปัญหาของแรงงาน

เพื่อคุ้มครองแรงงานสตรีและใช้มาตรการดังกล่าวในการคุ้มครองสิทธิในการจ้างงาน ในระยะยาว (Kim 2002, 18)

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสตรีที่สำคัญในทศวรรษ 1990 จึงเป็นเรื่องของสิทธิสตรีที่ควรมีสิทธิมนุษยชนตามกระแสของสังคมโลกหลังสงครามเย็น การแก้ไขกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัว และการต่อต้านความรุนแรงและการคุกคามทางเพศ เนื่องจากเหตุการณ์ที่สังคมให้ความสนใจในช่วงนี้ส่วนใหญ่คือข่าวการคุกคามทางเพศต่อสตรีซึ่งเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1986 คือกรณีที่ตำรวจล่วงละเมิดทางเพศต่อคว็อน อิน-ซุก นักเคลื่อนไหวสตรีผู้สนับสนุนแรงงาน ทำให้เป้าหมายการเคลื่อนไหวขององค์กรเพื่อสิทธิสตรีเน้นเรื่องการต่อต้านความรุนแรงทางเพศในแง่ของการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากเดิมที่การเรียกร้องสิทธิอยู่ในกรอบของแรงงานสตรีและสิทธิในสถานที่ทำงานเป็นหลัก ได้ขยายพื้นที่ไปยังสังคมระดับครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมแรกที่สตรีส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับการถูกกดขี่จากลำดับสถานภาพในครอบครัว และการถูกทำร้ายภายในครอบครัว (Kim 2000, 232) การเคลื่อนไหวในประเด็นการต่อต้านการกระทำรุนแรงต่อสตรีทำให้สังคมให้ความสนใจมากขึ้นและสื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้มากขึ้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีในช่วงนี้จึงครอบคลุมประเด็น สภาพแวดล้อม เพศสภาพ และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องการดำรงชีวิตของสตรี

องค์กรเพื่อสิทธิสตรีที่สำคัญได้ร่วมมือกันรณรงค์สร้างจิตสำนึกในสังคมเพื่อต่อต้านการกระทำความรุนแรงทาง เพศที่เป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเล็งเห็นถึงความจำเป็นทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหานี้ องค์กรสตรี เช่น สมาคมสตรีเกาหลีที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1959 ได้ตั้งเป้าหมายใหม่ขององค์กรโดยเน้นไปที่การกำจัดความรุนแรงทางเพศและ การผลักดันให้เกิดการออกกฎหมายต่อต้านความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง (Kim 1998, 177) ความต้องการของสมาคม

สตรีเกาหลีอีกประการ คือ การจัดหมวดหมู่อาชญากรรมความรุนแรงทางเพศ เนื่องจากกฎหมายกำหนดอาชญากรรมทาง เพศว่าเป็นการข่มขืนเท่านั้น ส่วนการกระทำลามกอนาจาร การล่วงละเมิดทางเพศ และการค้าประเวณีถูกจัดอยู่ในหมวด กฎหมายอื่น ๆ แตกต่างกันไป เป็นผลให้หลายครั้งผู้ตกเป็นเหยื่อไม่ได้รับความคุ้มครองและความยุติธรรมในกระบวนการ ศาล (Kim 1998, 181) สมาคมสตรีเกาหลีจึงเสนอให้มีการรวมกลุ่มของความรุนแรงทางเพศไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน และควรระบุประเภทของความรุนแรงทางเพศที่ขยายใหญ่ขึ้นซึ่งรวมถึงการข่มขืน การกระทำลามกอนาจาร การล่วงละเมิด ทางเพศ และการค้าประเวณีด้วย

นอกจากนี้ กลุ่มสตรีนิยมเกาหลีใต้มีความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียจนถึงระดับโลก ซึ่งมีส่วนทำ ให้กรณี “Comfort Women” ที่ถูกบังคับให้บริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กลายเป็นประเด็น สิทธิมนุษยชนของสตรีในระดับสากล เพราะมีสตรีเอเชียชาติต่าง ๆ เช่น จีน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียถูกบังคับเป็น Comfort Women เช่นกัน โดยการเคลื่อนไหวนั้นมีการเสนอให้ตระหนักถึงการเยียวยา Comfort Women ด้วย ประเด็นโต้แย้ง เกี่ยวกับ Comfort Women เป็นที่สนใจมากใน ค.ศ. 1991 เมื่อ คิม ฮัก-ซุน (Kim Hak-sun) Comfort Women ชาวเกาหลี เป็นสตรีเกาหลีคนแรกที่ออกมาบอกเล่าเรื่องราวของตนต่อสาธารณชน ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเหตุการณ์นี้เป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อสตรีที่รุนแรงและไม่สามารถยอมรับได้ (ศิริพร ดาบเพชร 2559, 237) ในทศวรรษ 1990 มีการเปิดเผยเรื่อง Comfort Women มากขึ้น มีรายงานว่าผู้หญิงเกาหลีจำนวนมากต้องตกเป็น Comfort Women ในกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเหยื่อได้รับผลกระทบทั้งสภาพจิตใจและร่างกาย คิม ฮัก-ซุนและอดีต Comfort Women อีก 2 คน ยื่นเรื่องฟ้องร้องรัฐบาลญี่ปุ่นโดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มส่งเสริมสิทธิสตรีในญี่ปุ่นเอง (Allen 2015) โดยเรียกร้องคำขอโทษอย่างเป็นทางการและค่าเสียหาย

จากรัฐบาลญี่ปุ่น และกลายเป็นแรงกระตุ้นให้แก่สตรีผู้ถูกกระทำในเอเชียประเทศอื่น ๆ กล้าที่จะออกมาเปิดเผยประสบการณ์ของพวกเธอเช่นกัน

สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ได้มีการผลักดันให้เกิดการเยียวยาแก่สตรีผู้ตกเป็นเหยื่อ โดยกลุ่มคริสตจักรสตรีเกาหลีได้ดำเนินการผลักดันอย่างจริงจัง ใน ค.ศ. 1992 รัฐบาลเกาหลีใต้ยื่นเรื่อง Comfort Women เข้าสู่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเพื่อให้ดำเนินการต่อรัฐบาลญี่ปุ่นในการชดใช้ค่าเสียหายทั้งทางการเงินและสภาพจิตใจต่อComfort Women (Kim 1998, 194; Lee 2014, 77) ใน ค.ศ. 1995 นายโทมิอิชิ มุรายามะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น (Tomiichi Murayama ค.ศ. 1994-1996) ได้ก่อตั้งกองทุนสตรีแห่งเอเชียขึ้นเพื่อดำเนินการจ่ายค่าชดเชยต่อผู้ที่เคยเป็นหญิงบริการ ใน 2-3 ประเทศในเอเชีย และจ่ายค่าชดเชยให้แก่อดีตหญิงบริการราว 500 คน (ก่อนที่กองทุนจะยุติไปใน ค.ศ. 2007) (ศิริพร ดาบเพชร 2559, 237) เกาหลีใต้ได้ออกกฎหมายให้ความช่วยเหลือและเยียวยาการดำรงชีวิตแก่ผู้หญิงที่ถูกบังคับเป็น Comfort Women และออกกฎหมายที่อำนวยต่อความเท่าเทียมทางเพศเป็นกฎหมายพื้นฐานในการพัฒนาสตรีในปีเดียวกัน การเปิดเผยเรื่อง Comfort Women สร้างกระแสความสนใจอย่างแพร่หลายในสังคมเกาหลีใต้ถึงสิทธิมนุษยชนของสตรีที่ถูกล่วงละเมิดอย่างรุนแรง การตอบสนองโดยความสนใจจากทั้งรัฐบาลและกระแสสังคมโลกทำให้ผู้หญิงเกาหลีใต้ที่เคยถูกกระทำความรุนแรงทางเพศกล้าออกมาจากกรอบศีลธรรมของผู้หญิงที่ต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้ชายเพื่อเปิดเผยเรื่องราวเหล่านี้มากขึ้น แม้จะถูกกระแสโต้กลับจากกลุ่มคนในสังคมบางส่วนที่ยังคงแนวคิดอนุรักษนิยมอยู่ก็ตาม

กระแสสังคมที่ต่อต้านความรุนแรงทางเพศทำให้ประเด็นเกี่ยวกับสตรีได้รับความสนใจในทางการเมืองมากขึ้น ตั้งแต่การเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ. 1992 ขบวนการสตรีได้เสนอประเด็นต่อรัฐบาลและประชาสัมพันธ์ข้อเรียกร้องสู่

สาธารณะมากขึ้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งวางนโยบายหาเสียงโดยมีประเด็นเกี่ยวกับสตรีด้วย เช่น การคุ้มครองสวัสดิการของแรงงานหญิง การเพิ่มโอกาสในการจ้างงานของผู้หญิง การก่อตั้งสถาบันและระบบทางกฎหมายเพื่อกำจัดการกีดกันทางเพศ (Kim 1998, 135-136) เพื่อให้ได้รับเสียงสนับสนุนจากสตรีในสังคม รัฐบาลคิม ย็องซัมได้ออกกฎหมายลงโทษอาชญากรและปกป้องเหยื่อจากความรุนแรง ค.ศ. 1993 ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับองค์กรเพื่อสิทธิสตรี ซึ่งในมาตราที่ 8 กำหนดว่าผู้ที่กระทำความผิดอันก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นเพื่อป้องกันตัวจากอาชญากรรมตามที่ระบุในกฎหมายจะไม่ถูกลงโทษ ถือเป็นการปกป้องเหยื่อจากความผิดในการป้องกันตัวจากความรุนแรงทางเพศตามที่องค์กรสตรีต้องการให้เกิดขึ้นในกฎหมาย แต่การที่กฎหมายไม่ได้ว่าระบุว่าอาชญากรรมนั้นครอบคลุมไปถึงเรื่องความรุนแรงทางเพศอย่างชัดเจน ทำให้กฎหมายนี้ยังมีช่องโหว่ที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อสถานะของสตรีในแง่ศีลธรรมของเหยื่อผู้ถูกกระทำ ซึ่งสะท้อนทั้งในแง่กฎหมายที่ยังไม่ครอบคลุมและค่านิยมชายเป็นใหญ่ในสังคม ดังกรณีคดีล่วงละเมิศทางเพศคดีแรกที่เข้าสู่กระบวนการศาลใน ค.ศ. 1993 ที่ผู้ช่วยหญิงฟ้องศาสตราจารย์ที่ล่วงละเมิดทางเพศในสถานที่ทำงาน โดยเหยื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย ทำให้องค์กรสตรีตั้งคณะกรรมการร่วมกับกลุ่มทนายและมีคณะกรรมการนักศึกษาหลายคนเข้าร่วมด้วยเพื่อช่วยเหลือเหยื่อ ศาลให้ความเห็นว่าคดีเรื่องการคุกคามทางเพศต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะเป็นความรุนแรงทางเพศรูปแบบใหม่ และให้แนวทางคำจำกัดความของการคุกคามทางเพศว่าเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อการจ้างงานของผู้ตกเป็นเหยื่อ (Kim 1998, 234) คดีนี้ได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่แตกต่างออกไป แม้ว่าในสังคมจะมีกระแสโจมตีศาสตราจารย์ชาย แต่อีกด้านหนึ่งมีกระแสโจมตีเหยื่อว่าไม่ใช่คนที่มีสภาพจิตปกติ หรือกล่าวว่าเหยื่อไร้ความละอายในการเปิดเผยเรื่องน่าอับอายนี้ ความคิดเห็นของคนในสังคมที่เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามนี้ สะท้อน

ให้เห็นว่าในสังคมเกาหลีใต้ยังคงมีแนวคิดแบบอนุรักษ์อยู่ แม้ในทางกฎหมายจะปรากฏความพยายามในการสร้างความเท่าเทียมทางเพศ

กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในเกาหลีใต้ในทศวรรษ 1990 ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกที่เป็นการเคลื่อนไหวในระดับโลกเรื่องกระแสประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี และปัจจัยภายในคือการมีรัฐบาลพลเรือนที่เป็นประชาธิปไตย ทำให้การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิสตรีได้รับความสนใจจากรัฐบาลมากขึ้นและยกระดับสถานภาพสตรีให้ได้รับสิทธิคุ้มครองในทางกฎหมาย ซึ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อของสถานภาพสตรี โดยกลุ่มการเคลื่อนไหวสตรีมีอิทธิพลอย่างมากในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งและการเข้าร่วมในคณะกรรมการต่าง ๆ ทำให้เกิดการผลักดันสิทธิสตรี จนสามารถร่างกฎหมายคุ้มครองที่มีการเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นการยกระดับสถานภาพทางสังคมตั้งแต่หน่วยครอบครัวไปจนถึงสังคมภายนอกอย่างสถานที่ทำงาน ไปจนถึงการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งที่สตรีมีการต่อสู้มาตลอด รวมถึงการแก้ไขกฎหมายเรื่องชายเป็นผู้รับมรดกเพียงผู้เดียว ทำให้สตรีในฐานะภรรยาสามารถรับมรดกได้ แม้ว่าความเท่าเทียมในการรับมรดกระหว่างลูกชายและลูกสาวยังคงได้รับตามระบบหัวหน้าครอบครัว นอกจากนี้ สตรีมีอิสระและมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น การเข้าสู่แวดวงการเมืองของนักเคลื่อนไหวสตรีส่งผลให้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรี เช่น นโยบายครอบครัว ได้ผ่านความเห็นชอบขององค์กรสตรีด้วย (Yang 2002, 69)

ในปลายทศวรรษ 1990 ได้เริ่มมีประเด็นถกเถียงในเรื่องของระบบหัวหน้าครอบครัว และมีกฎหมายและแผนพัฒนาเกี่ยวกับครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น กฎหมายป้องกันความรุนแรงในครอบครัวและการปกป้องเหยื่อ ค.ศ. 1997 ที่ต่างจากกฎหมายเดิมโดยครอบคลุมไปถึงความรุนแรงในครอบครัว การช่วยเหลือและ

คุ้มครองเหยื่อ การออกร่างแผนพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมทางการเมือง ค.ศ. 1998 และใน ค.ศ. 1999 ได้มีการออกกฎหมายที่เฉพาะเจาะจงกับสถานภาพของเหยื่อมากขึ้น เช่น ความรุนแรงทางเพศในโรงเรียนซึ่งผู้ตกเป็นเหยื่ออยู่ในวัยเรียน (Hur 2011, 189) ในทศวรรษนี้การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีจากปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศของกลุ่มสตรีได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการผลักดันของกลุ่มสตรี รวมถึงกระแสเรื่องสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ และการที่เกาหลีใต้มีรัฐบาลที่มาจากระบอบประชาธิปไตยทำให้เปิดกว้างมากกว่าสมัยรัฐบาลเผด็จการ การออกกฎหมายคุ้มครองสตรีมีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีที่มีความเข้มข้นขึ้นเช่นกัน

2.5 ปัจจัยและการเคลื่อนไหวเพื่อยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว ค.ศ. 2005

ในทศวรรษ 2000 ปัจจัยที่มีผลสำคัญต่อการเคลื่อนไหวขององค์กรสตรี คือ การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีนิยมใหม่ (New Feminist Groups: NFGs) ที่เป็นกลุ่มการรวมตัวของเหล่าสตรีในมหาวิทยาลัยที่เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวในช่วงทศวรรษ 1990 ทำให้การเคลื่อนไหวมีประเด็นและมุมมองที่กว้างขึ้นจากการศึกษาการเคลื่อนไหวขององค์กรต่าง ๆ ในช่วงที่ผ่านมา และการมีข้อมูลใหม่ ๆ จากการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย กลุ่มสตรีนิยมใหม่มองว่าแม้ว่าแนวทางของกลุ่มสมาคมสตรีเกาหลีที่เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวเก่าจะประสบความสำเร็จในด้านการผลักดันกฎหมายสตรี แต่ยังไม่เกิดความเท่าเทียมที่สมบูรณ์ เช่น การออกกฎหมายยังไม่ครอบคลุมถึงสตรีทุกกลุ่มในสังคมโดยเฉพาะสตรีที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น สตรีพิการ เลสเบี้ยน และแรงงานสตรีชั่วคราว ซึ่งไม่ได้อยู่ในระบบงานประจำ รวมถึงประเด็นของโสเภณี สมาคมสตรีพยายามผลักดันกฎหมายการกำจัดอาชีพโสเภณี ทำให้โสเภณีบางส่วนออกมาเคลื่อนไหวโดยเรียกตนเองว่า ผู้ขายบริการทางเพศ

(Sex Worker) ซึ่งเรียกร้องว่าไม่ควรที่จะกำจัดอาชีพนี้แต่ควรออกกฎหมายคุ้มครองเช่นเดียวกับการคุ้มครองแรงงาน การที่สมาคมสตรีเกาหลีถูกวิพากษ์ว่ามองสตรีในสังคมไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม เป็นเพราะสตรีบางส่วนจากสมาคมสตรีเกาหลีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภาครัฐทำให้ขาดการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐ เช่น สตรีที่เข้าสู่วงการเมืองทั้งจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง สมาชิกสถาบันทางการเมืองและสมาชิกสภาท้องถิ่น (Hur 2011, 190) ทำให้กลุ่มสตรีนิยมใหม่จึงผลักดันและให้ความสำคัญแก่ความเป็นปัจเจกของบุคคลที่มีความแตกต่างกันภายในสังคม และเรียกร้องให้การออกกฎหมายครอบคลุมสตรีทุกกลุ่มและพิจารณาโทษในกรณีต่าง ๆ

สำหรับการเคลื่อนไหวเพื่อยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวนั้น องค์กรเพื่อสิทธิสตรีเรียกร้องอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 1950 เพื่อให้แก้ไขกฎหมายครอบครัวที่เป็นสัญลักษณ์ของการกีดกันทางเพศและได้รับการรับรองโดยกฎหมาย แต่การเคลื่อนไหวในช่วงต้นจำกัดอยู่เพียงกลุ่มชนชั้นกลางและผู้เชี่ยวชาญมากกว่าที่จะเป็นกระแสในสังคม ทำให้การแก้ไขกฎหมายครอบครัวทั้ง 3 ครั้ง ใน ค.ศ. 1962, 1977 และ 1989 ยังคงรักษาลักษณะทางอำนาจให้กับผู้ชายในครอบครัวอยู่ (Yang 2008, 80) แม้มาตราที่ 789 ที่แก้ไขเมื่อ ค.ศ. 1962 จะเปิดกว้างในการเป็นหัวหน้าครอบครัวของสมาชิกโดยไม่กำหนดเพศ แต่ในมาตราอื่นยังทำให้ผู้หญิงได้รับโอกาสน้อยมากในการขึ้นเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงทำให้มีการเคลื่อนไหวโดยองค์กรเพื่อสิทธิสตรีต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว ที่เชื่อว่าจะเป็นการถอนรากระบบปิตาธิปไตยในครอบครัวและสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศในสังคม

การยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวที่ประสบความสำเร็จใน ค.ศ. 2005 นั้นมีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องมาจากปลายทศวรรษ 1990 โดยมีกลุ่มองค์กรสตรีที่สำคัญในการเคลื่อนไหวนี้ คือ สมาคมสตรีเกาหลี (KWAU) ที่ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1987

ได้จัดงานประชุมสตรีแห่งชาติขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1997 และเปิดเผยเรื่องราวของสตรีที่ประสบปัญหากับการเลือกเพศบุตรในครรภ์จากค่านิยมต้องการลูกชาย ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำแท้งเมื่อไม่ได้บุตรชาย รวมถึงนำเสนอภาพชีวิตครอบครัวที่มีผู้ชายเป็นศูนย์กลางของบ้าน นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์การใช้นามสกุลของทั้งพ่อและแม่เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความเท่าเทียมในครอบครัว (Kim 2014, 75) ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อสาธารณะจำนวนมาก โดยมีนักเคลื่อนไหวสตรีคนสำคัญคือ แพทย์หญิงโค อึน ควังซุน (Ko Un Kwangsun) ที่ใช้ 2 นามสกุล คือ โค นามสกุลของพ่อ และ อึน นามสกุลของแม่ ซึ่งระบุว่าเข้าร่วมในแคมเปญนี้เพราะมีผู้หญิงจำนวนมากมาขอคำแนะนำเรื่องการมีบุตรชาย ซึ่งทำให้เห็นว่าสถานะที่ต่ำกว่าของผู้หญิงในครอบครัวส่งผลต่อค่านิยมการเลือกเพศบุตรเป็นอย่างมาก

ใน ค.ศ. 1999 สมาคมสตรีเกาหลีเสนอรายชื่อผู้สนับสนุนการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวต่อสมัชชาแห่งชาติ และองค์กรนักกฎหมายเพื่อประชาธิปไตยได้รวบรวมและคัดเลือกคำร้องของผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากระบบหัวหน้าครอบครัวเพื่อยื่นต่อศาลใน ค.ศ. 2000 ว่าระบบหัวหน้าครอบครัวขัดต่อรัฐธรรมนูญ 2 มาตราคือ มาตราที่ 11 วรรค 1 ที่กล่าวว่าพลเมืองทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และมาตราที่ 36 วรรค 1 ที่กล่าวว่าชีวิตแต่งงานต้องมีรากฐานอยู่บนความเท่าเทียมทางเพศ (Kim 2014, 77) รวมถึงขอความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติ ซึ่งคณะกรรมาธิการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสหประชาชาติได้ตอบรับถึงความกังวลต่อสถานภาพของสตรี ลักษณะปิตาธิปไตยในระบบหัวหน้าครอบครัวที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย และการกระทำความรุนแรงทางเพศในเกาหลีใต้

รัฐบาลเกาหลีใต้ได้จัดตั้งกระทรวงเพื่อความเสมอภาคทางเพศขึ้นในเดือน

มกราคม ค.ศ. 2001 (ซึ่งพัฒนามาจากหน่วยงานด้านการส่งเสริมสตรีที่ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1988) มี ฮัน มย็อง-ซุก (Han Myung-sook) นักเคลื่อนไหวสตรีนิยม เป็นรัฐมนตรี เพื่อดำเนินการเรื่องการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวโดยเฉพาะ โดยตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นใน ค.ศ. 2003 ร่วมกับกระทรวงยุติธรรรมและองค์กรเพื่อสิทธิสตรีต่าง ๆ เพื่อยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัว (Special Task Force for abolishing the Family-Head System) ทำให้เกิดการสนับสนุนในทางปฏิบัติจากรัฐบาลในการร่วมมือกับองค์กรเพื่อสิทธิสตรีอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้การยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวเป็นผลสำเร็จในกระบวนการกฎหมาย ใน ค.ศ. 2005 กระทรวงเพื่อความเสมอภาคทางเพศปรับชื่อเป็นกระทรวงความเสมอภาคทางเพศและครอบครัว (Ministry of Gender Equality and Family) มีหน้าที่หลักที่ครอบคลุมทั้งเรื่องเกี่ยวกับสตรีและครอบครัว คือ การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับสตรี การส่งเสริมสิทธิและสถานภาพสตรี และพัฒนานโยบายด้านเยาวชนและครอบครัว

การเคลื่อนไหวเพื่อยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวประสบความสำเร็จเมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้ประกาศในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 ว่า ระบบหัวหน้าครอบครัวและมาตราที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบางมาตราในกฎหมายครอบครัวนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญที่กำหนดถึงความเท่าเทียมของพลเมืองเกาหลีใต้ และให้สมัชชาแห่งชาติผ่านร่างกฎหมายใหม่โดยเร็วในวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 2005 นำมาซึ่งการยกเลิกบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวทั้งหมด คือ มาตราที่ 778 – 799 เหลือเพียงมาตราที่ 779 กำหนดขอบเขตของสมาชิกในครอบครัว และมาตราที่ 781 กำหนดนามสกุลและนามสกุลแรกเกิดของเด็ก และแก้ไขเปลี่ยนชื่อบทจากเดิมชื่อ “หัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว” (Head of Family and Family Members) เป็น “ขอบเขตสมาชิกในครอบครัว นามสกุลและนามสกุลแรกเกิดของเด็ก” (Scope of Family Members and Surname and Origin of Surname of Child) รวมถึงมาตราในบทอื่น ๆ เช่น มาตราที่ 826 วรรค 3

ที่กล่าวถึงการเข้ามาอยู่ในทะเบียนราษฎรของภรรยาที่มีสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว ได้ถูกยกเลิกเช่นกัน (Korea Legislation Research Institute 2017)

จะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวขององค์กรสตรีเกาหลีใต้มีปัจจัยที่ผลักดันการเคลื่อนไหวและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จที่ผลักดันประเด็นในแต่ละช่วงเวลา ทั้งปัจจัยภายใน เช่น การเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชในสมัยอาณานิคม การเรียกร้องประชาธิปไตยจากรัฐบาลเผด็จการ การมีส่วนร่วมในแวดวงการเมืองของสมาชิกองค์กรสตรีที่ช่วยผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับสตรี ปัจจัยจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่นำไปสู่การขยายบทบาทนอกบ้านของสตรี และกระตุ้นความคิดเรื่องความเท่าเทียมของสตรี และปัจจัยจากบริบทโลก เช่น กระแสมนุษยนิยมและการปกครองตนเองตามคำประกาศของวูดโรว์ วิลสัน กระแสสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ความร่วมมือกับสหประชาชาติของรัฐบาลเกาหลีใต้ จึงอาจกล่าวได้ว่า เกาหลีใต้เป็นกรณีศึกษาที่ยืนยันได้ถึงข้อเสนอที่มีก่อนหน้าว่า บริบทระหว่างประเทศหรือพัฒนาการประชาธิปไตยในเกาหลีใต้มีผลสำเร็จต่อขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ

3. การเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศและกระแสความขัดแย้งในสังคมเกาหลีใต้ปัจจุบัน

การเคลื่อนไหวที่ดำเนินมาอย่างยาวนานขององค์กรสตรี ประกอบกับนโยบายรัฐบาลและกระแสสิทธิมนุษยชนในระดับโลก ทำให้ระบบหัวหน้าครอบครัวในเกาหลีใต้ถูกยกเลิกไปอย่างสิ้นเชิงตั้งแต่ ค.ศ. 2005 แม้ว่าปัจจุบันค่านิยมชายเป็นใหญ่ยังมีอิทธิพลและยังมีการกดขี่ทางเพศอยู่มาก แต่การยกเลิกกฎหมายนี้ถือเป็นความสำเร็จสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี และการเคลื่อนไหวในปัจจุบันได้มีแนวโน้มให้ความสำคัญต่อการต่อต้านการกระทำรุนแรงต่อสตรีมากขึ้น เพราะมีคดีกระทำรุนแรงต่อสตรีเพิ่มขึ้น เช่น ค.ศ. 2012 มี 21,346 คดี ค.ศ.

2015 เพิ่มเป็น 31,063 คดี (Korea Women's Development Institute 2017) ทำให้กระแสในปัจจุบันเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการกระทำที่รุนแรงต่อสตรี จนเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างเพศขึ้นในสังคมเกาหลีใต้

รัฐบาลเกาหลีใต้พยายามสนับสนุนการเปลี่ยนทัศนคติในสังคมและภาพลักษณ์ของผู้ชายเกาหลีผ่านสื่อบันเทิง กระแสตอบรับที่ดีของภาพยนตร์แสดงให้เห็นว่าประชาชนตระหนักถึงปัญหาเรื่องความรุนแรงทางเพศ ปัจจุบันปัญหานี้ถูกนำมาพูดถึงอย่างเปิดเผยในสังคมออนไลน์ที่คนทั่วไปเข้าถึงง่ายและส่งอิทธิพลต่อสังคมอย่างกว้างขวางและรวดเร็วทั่วโลก ที่สำคัญคือ การเคลื่อนไหว #MeToo ที่เป็นกระแสการตื่นตัวเรื่องความรุนแรงทางเพศทั่วโลกโดยเริ่มจากสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2017 และในเกาหลีใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 2018 การเคลื่อนไหว#MeToo ในเกาหลีใต้มีทั้งในสังคมออนไลน์และในที่สาธารณะจากบุคคลหลากหลายอาชีพทั้งอัยการหญิง ครูสตรี พนักงานบริษัท รวมถึงนักร้องนักแสดงที่เคยถูกคุกคามทางเพศ การออกมาเปิดเผยเรื่องราวของสตรีจำนวนมากและการเดินขบวนในกรุงโซลทำให้การเรียกร้องสิทธิสตรีได้รับความสนใจ และมีคดีความเข้าสู่กระบวนการทางการศาลมากขึ้น การเคลื่อนไหว#MeToo ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในที่ทำงาน เช่น ลดการกล่าวข้อความและพฤติกรรมที่คุกคามทางเพศต่อผู้ร่วมงานหญิง ("Survey finds MeToo" 2019) รวมถึงการเพิ่ม #WithYou เพื่อแสดงการสนับสนุนผู้ที่เคยถูกกระทำความรุนแรงทางเพศให้กล้าออกมาเปิดเผยเรื่องราวและกระตุ้นสังคมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในทางกฎหมายและศีลธรรมของสังคมด้วย กล่าวได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนับเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในสังคมที่อยู่ภายใต้อิทธิพลชายเป็นใหญ่ที่ยังคงอยู่ และหากสามารถเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติที่กดขี่ได้ก็จะส่งผลต่อการเกิดความเท่าเทียมทางเพศ การออกกฎหมายและสวัสดิการต่าง ๆ ในส่วนของสตรีมีความราบรื่นขึ้น

ขณะเดียวกัน ผู้ชายเกาหลีบางส่วนได้แสดงการต่อต้านโดยมองว่าการเคลื่อนไหวนี้ทำให้ความเกลียดชังเพศชายในสังคมเกาหลี เช่นใน ค.ศ. 2016 เว็บไซต์ WOMAD ได้เผยแพร่ข้อความที่ยกให้ผู้หญิงอยู่เหนือผู้ชายแทนที่จะตั้งอยู่บนฐานของความเท่าเทียม (Kim 2019) ทำให้ผู้หญิงสตรีนิยมมีภาพลักษณ์เชิงลบในมุมมองของผู้ชาย และนำไปสู่กระแสเกลียดชังเพศหญิงขึ้น โดยกลุ่มผู้ชายระบุว่าผู้ชายเกาหลีใต้ถูกลดโอกาสและถูกลิดรอนสิทธิสำหรับอนาคตของพวกเขาเช่นกันจากการถูกบังคับเกณฑ์ทหาร และเกิดเป็นกลุ่ม #YouToo ในโลกออนไลน์เพื่อตอบโต้ #MeToo ของผู้หญิง โดยมีทั้งการระดมเงินเพื่อให้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง คิม จี-ฮุน เกิดปี 1990 ที่ตีแผ่ถึงชีวิตของผู้ชายเกาหลีใต้ทุกคนที่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร ทำให้เสียโอกาสหลายอย่างในชีวิต แม้ว่าโครงการระดมทุนตีพิมพ์หนังสือได้ปิดตัวลงเพราะมีผู้ไม่เห็นด้วยจำนวนมาก (เสกสรร อานันทศิริเกียรติ 2019) แต่กระแสนี้คือการตอบโต้การเคลื่อนไหว#MeToo และตอบโต้วรรณกรรมเรื่อง คิม จี-ย็องเกิดปี 82 ที่บอกเล่าเรื่องราวของผู้หญิงเกาหลีที่ถูกกดขี่ในสังคม นวนิยายเรื่องนี้ทำให้กระแสความขัดแย้งระหว่างเพศรุนแรงยิ่งขึ้น และหนังสือถูกวิจารณ์ว่าเป็นหนังสือสตรีนิยมที่เรียกร้องสิทธิของผู้หญิงเกาหลี (SBS Popasia 2018)

อาจกล่าวได้ว่า การปะทะทางมุมมองเรื่องสิทธิระหว่างชายและหญิงที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการสั่งสมความรุนแรงทางความคิดและทัศนคติของสตรีที่เกิดจากการบีบคั้นทางสังคมและการถูกกดขี่จากอิทธิพลชายเป็นใหญ่ที่อยู่ในสังคมเกาหลีใต้ ทำให้แนวคิดของสตรีบางส่วนกลายเป็นแนวคิดสตรีนิยมที่สุดโต่งและก้าวล้ำสิทธิของผู้ชาย กระแสสตรีนิยมหัวรุนแรงทำให้เกิดความรู้สึกด้านลบในกลุ่มผู้ชายที่ถูกตำหนิจากสังคมว่าเป็นเพศที่กดขี่ผู้หญิงมาอย่างยาวนาน และทำให้ผู้ชายเกาหลีลุกขึ้นมาโต้ตอบกลุ่มสตรีนิยมทันทีเมื่อมีโอกาส เช่นมีบทเพลงโดยนักร้องชายที่มีเนื้อหาวิจารณ์กลุ่มสตรีนิยมว่ายังคงเรียกร้องความเท่าเทียมในสิ่งที่ได้ไปแล้ว ส่วนผู้ชายต้องกลายเป็นเหยื่อจากการเรียกร้องความเท่าเทียม

ของผู้หญิง หรือการเผารูปและสินค้าที่เกี่ยวข้องกับนักร้องสาวที่เผยแพร่รูปภาพที่นำเสนอความเป็นสตรีนิยมและอ่านนวนิยายเรื่อง คิมจียองเกิดปี 82 Jake Kwon (2019) เห็นว่า การที่สตรีได้รับการสนับสนุนมากขึ้น แต่ผู้ชายกลับไม่ได้รับสิทธิเพิ่มขึ้น ทำให้ความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ และเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างชายและหญิงในเกาหลีใต้จะไม่หายไปหากยังคงมีการเกณฑ์ทหารอยู่และควรที่จะหยุดใช้ความเป็นลูกผู้ชายกับผู้ชาย (การเกณฑ์ทหาร) และสังคมต้องช่วยกันหาความเป็นลูกผู้ชายแบบใหม่แทนการต่อต้านสตรีนิยม

บทสรุป

การเคลื่อนไหวของสตรีเกาหลีใต้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศผ่านกระบวนการแก้ไขกฎหมายที่สำคัญคือการยกเลิกระบบหัวหน้าครอบครัวนั้น กล่าวได้ว่า บริบทภายในและภายนอกประเทศเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวได้รับความสนใจและส่งผลต่อการผลักดันประเด็นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเกาหลีใต้เป็นกรณีศึกษาที่ยืนยันได้ถึงข้อเสนอที่มีก่อนหน้าว่า บริบทระหว่างประเทศหรือพัฒนาการประชาธิปไตยในเกาหลีใต้มีผลสำเร็จต่อขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ สำหรับบริบทภายในนั้นสภาพสังคมประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ทำให้เสียงเรียกร้องและการผลักดันกฎหมายของกลุ่มสตรีได้รับการตอบสนอง ส่วนกระแสการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติและนานาชาติโดยเฉพาะตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกาหลีใต้ เห็นได้จากการออกกฎหมายที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ การเปิดรับสตรีให้เข้าไปมีบทบาทในภาครัฐเพื่อผลักดันเรื่องสิทธิสตรี ทำให้รัฐสภาอนุมัติกฎหมายต่าง ๆ เรื่อยมา รวมถึงการยกเลิกกฎหมายระบบหัวหน้าครอบครัวได้ในที่สุด สะท้อนถึงการกำจัดสัญลักษณ์เชิงอำนาจของผู้ชาย แต่ในสังคมยังมีการปฏิบัติรุนแรงต่อเพศหญิง ทำให้มีการ

เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเพื่อรณรงค์ต่อต้านการใช้ความรุนแรงกับสตรี

อย่างไรก็ตาม ความสุดโต่งของแนวคิดเรียกร้องสิทธิสตรีทำให้เกิดกลุ่มสตรีนิยมหัวรุนแรงที่มองผู้ชายเป็นศัตรู ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ฝ่ายผู้ชายได้รับผลกระทบเช่นกันจนสร้างความรู้สึกในแง่ลบและความไม่พอใจต่อคำว่าสตรีนิยมให้กับผู้ชาย เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างเพศที่มีความอ่อนไหวมากในสังคมเกาหลีใต้ปัจจุบัน และการเกิดกระแสต่อต้านสตรีนิยมของผู้ชายที่เห็นว่าสตรีได้รับสิทธิพิเศษมากจนสถานภาพของผู้ชายถูกกดให้ต่ำลง ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจศึกษาต่อไป

รายการอ้างอิง

คู, ฮาเก็น. 2552. *แรงงานเกาหลีวัฒนธรรมและการเมืองว่าด้วยการก่อตัวทางชนชั้น*. แปลโดย ธัญลักษณ์ เหลืองวิสุทธิ์. กรุงเทพฯ: วิภาษา.

ทิวดอร์, แดเนียล. 2560. *มหัศจรรย์เกาหลีใต้: จากเถ้าถ่านสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม*. แปลโดย ฐิติพงษ์ เหลืองอรุณเลิศ. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.

พิพาดา ยังเจริญ. 2560. "ประวัติศาสตร์เกาหลี." ใน *เกาหลีใต้ปัจจุบัน*, นภดล ชาติประเสริฐ (บรรณาธิการ), 1-57. ปทุมธานี: ศูนย์เกาหลีศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มุน, ฮย็อนนา. 2560. *การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจเกาหลีและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวเกาหลี*. แปลโดย พรรณนิภา ซอง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาสินี พนานครทรัพย์. 2560. "พลวัตของครอบครัวและบทบาทผู้หญิงในสังคมเกาหลีใต้." ใน *เกาหลีใต้ปัจจุบัน*, นภดล ชาติประเสริฐ (บรรณาธิการ), 299-341. ปทุมธานี: ศูนย์เกาหลีศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสกสรร อานันทศิริเกียรติ. 2019. "จาก #Metoo ถึง #Youtoo สำรวจการสร้างความตื่นรู้เรื่องเพศในสังคมเกาหลีใต้." เข้าถึงเมื่อ 19 มิถุนายน 2564. https://themomentum.co/metoo-youtoo-south-korea/

ศิริพร ดาบเพชร. 2559. *ญี่ปุ่นกับการสร้างจักรวรรดินิยม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Allen, Paula. 2015. "*70 Years on, the "Comfort Women" Speaking out so the truth won't die*." Accessed November 5, 2019. https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/09/70- years-on-comfort-womenspeak-out-so-the-truth-wont-die/.

"Survey finds MeToo movement has improved S. Korea's workplace culture". 2019. *Hankyoreh*. Accessed November 27, 2019. http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/890257.html.

Hur, Song-Woo. 2011. Mapping South Korean Women's Movements During and After Democratization: Shifting Identity. In *East Asian Social Movements,* edited by Broadbent, Jeffrey, and Brockman, Vicky, 181-203. New York: Springer.

Kang, Inyoung. 2018. "*Overlooked No More: Yu Gwan-sun, a Korean Independence Activist Who Defied Japanese Rule*". Accessed November 30, 2019. https://www.nytimes.com/2018/03/28/obituaries/overlooked-yu-gwan-sun

Kim, Ashley. 2019. "*Womad: The New Face Feminism in Korea?*" Accessed November 28, 2019. https://bpr.berkeley.edu/2019/09/08/womad-the-new-face-of-feminism-inkorea/.

Kim, Heisook. 2009. "Feminist Philosophy in Korea: Subjectivity of Korean Women." *Signs* 2 (34): 247-251.

Kim, Kyounghee. 1998. "*Gender Politics in South Korea: The Contemporary*

Women's Movement and Gender Policies, 1980 – 1996." Dissertation Ph.D. (Sociology), Graduate School of the University of Wisconsin-Madison. Accessed October 20, 2018. https://search-proquest- com.clvpn.swu.ac.th/docview/304466476/ 3D1CAD4E759A4594PQ/1?accountid=44800

Kim, Mikyoung. 2003. "South Korean Women workers' Labor Resistance in the Era of Export-Oriented Industrialization, 1970-1980." *Development and Society 32* (1): 77-101.

Kim, Seungkyung. 2014. *The Korean Women's Movement and the State.* New York: Routledge.

Kim, Kyounghee. 2002. "A Frame Analysis of Women's Policies of Korean Government and Women's Movements in the 1980s and 1990s." *Korea Journal 42* (2): 5-36.

Kim, Yeong-hui 2000. "Theories for a Progressive Women's Movement in Korea." *Korea Journal 40* (3): 217–236.

Korean Women's Development Institute. 2017. "*Women in Korea 2016.*" Accessed November 12, 2018. http://eng.kwdi.re.kr/contents/periodicals/statistics.jsp?chkYear=2017

Korea Legislation Research Institute. 2017. "*Civil Act.*" Accessed November 14, 2018. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?lang=ENG&hseq=1034

Kwon, Jake. 2019. "*South Korea's young men are fighting against*

feminism." Accessed November 29, 2019. https://edition.cnn.com/2019/09/21/asia/korea-angry-youngmen-intl-hnk/index.html

Lee, Na-Young. 2014. "The Korean Women's Movement of Japanese Military "Comfort Women": Navigating between Nationalism and Feminism." *Korean Studies* 17 (1): 71-92.

Nam, Jeong-Lim. 2000. "Gender Politics in the Korean Transition to Democracy." *Korean Studies* 24: 94-112.

Nam, Sanghui . 2010. "The Women's Movement and the Transformation of the Family Law in South Korea. Interactions Between Local, National and Global Structures." *European Journal of East Asian Studies 9* (1): 67–86.

SBS Popasia. 2018. "*Male Fans Burn Red Velvet Merch Because Irene Read a Feminist Novel*." Accessed November 16, 2018. https://www.sbs.com.au/popasia/blog/2018/03/19/ male-fans-burn -red-velvet-merch-because-irene-read-feminist-novel

Shaun, O'Dwyer. 2019. "*Korean nationalism and the 'Comfort Women' issue*." Accessed November 5, 2019. https://www.japantimes.co.jp/opinion/2019/09/23/commentary/ japancommentary/korean-nationalism-comfort-women-issue/#.XcERgS-B1p8.

Yang, Hyunah. 2002. "Unfinished Tasks for Korean Family Policy in the 1990s: Maternity Protection Policy and Abolition of the Family-Head System." *Korea Journal 42* (2): 68-99.

Yang, Hyunah. 2008. “A Journey of Family Law Reform in Korea: Tradition, Equality, and Social Chang.” *Journal of Korean Law 1* (8): 77-94.